

Túl a „trilógián”: egy regénypoétika szintézise

Christoph Ransmayr *A repülő hegy* című regényéről

Christoph Ransmayr az 1945 utáni német nyelvű irodalom nemzetközi hírnő alakja. Rendkívül lassan publikáló szerző, regényei megjelenése között több év is eltelik, utolsó kötetére több mint egy évtizedet vártak az olvasók. Nemzetközi hírnevét *Az utolsó világ* (1988) alapozta meg, bár első regénye *A jég és sötétség borzalmai* négy évvel korábban látott napvilágot (1984). A következő műve, *A Kitahara-kőr* (1995) egyszerre tette sokat tárgyalt és – mind a téma, mind a regény nyelve miatt – vitatott szerzővé. 2006-ig ez a „trilógia” alkotta Ransmayr regényírói munkásságát, éppen ezért a nagyon várt könyv, *A repülő hegy* sajátos, összegző munkaként, „szintézisként” is értelmezhető. E nézőpont szerint a szerző még egyszer destruálja és rekonstruálja regénybeli valóságát, még egyszer felfedezőútra indítja szereplőit, hogy új regénye végén a korábbi, saját maga alkotta hagyományával szemben – mely a pusztulás és az eltűnés képeivel a nagy ember nélküli üresség poétikáját festette meg –, s korábbi motívumaiból a halál és feltámadás kettősségén keresztül újraépítse egykor már letűnt utolsó világait.

Ransmayr úti riportokkal kezdte írói pályáját, és már e *reportage*-ok szövegéből kirajzolódik az a motívumháló, mely később mind kisebb prózai írásaiban, mind regényeiben visszatér, újabb és újabb kontextust kap. A „végső magány” fennkölt hangú költője, az „apokaliptikus”¹ írásművészetében – ezek a jelzők egyrészt műveinek rendkívül magas nyelvi színvonalára, másrészt domináns témáira utalnak – a világ többszörösen kitálalt: párhuzamos utakon járó figurái többször elbeszélte világok krónikásai. Ransmayr regényei a kereső embert jelenítik meg, akinek helykeresése, a

¹ Weidemann, Volker: Über alle Berge. Christoph Ransmayr schreibt nach elf Jahren wieder einen Roman. In: *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 2006. 10. 4.

szövegvilág megismerésére irányuló törekvései a késő modern ember ismeretelméleti válságára is utalhatnak. *Az utolsó világ*ban Ransmayr bevezeti a „köztes világ” (*Zwischenwelt*) fogalmát, ennek mintájára megalkotható a „köztes történet” (*Zwischengeschichte*).² *Az utolsó világ* Cottája köztes történetbe kerül Róma racionalizmusa és az irracionális, mitikus erők által uralt Tomi között – ezzel válik a posztmodern ember metaforájává, aki a józan ész segítségével képtelen megérteni az egyre összetettebbé váló világot, ugyanakkor a mitikus világértelmezés is immár teljesen idegen tőle. Ezt a köztes helyzetet egy ismeretelméleti űr jellemzi. A mindenkori szereplő a logika és a véletlen, a valóság és a valószínűség, a modern – *Az utolsó világ*ban Róma, *A Kitahara-kórban* Brand – és a premodern – Tomi, illetve Moor – között nem találja a helyét, ősei szövegei között, „papírtengerei” felett áll, és nem érti többé világának törvényeit. A sehová nem tartozó ember egy már megtett út megisméltése révén reméli saját identitásának megtalálását, miközben a racionalitásban csalódik, az irracionálisban pedig már nem hisz. Az első „köztes történetet” *A jég és sötétség borzalmainak* névtelen én-elbeszélője jeleníti meg. Az expedíció története képezi az alapot, az őstörténetet, amit a főszereplő Mazzini modern verzióban ismét meg. E két elbeszélői sík között az én-elbeszélő olvassa a hátrahagyott naplót, de az út megtételéhez át kell váltania a valóságból a valószínűbe. A történetek végének vigaszát kutató krónikás *Az utolsó világ*ban Cotta figurájában jelenik meg, aki magát a szöveget, a történet médiumát keresi, illetve próbálja rekonstruálni. Egyedül, Trachila magányában a szövegek és kövek között a saját nevét kiabálva keresi Naso útját, amely egyben az ő útjává is válik, immár nem a szöveg után kutatva, hanem a szövegben feloldódva. Ez a többsíkú modell *A Kitahara-kórban* leegyszerűsödik. Egy kitalált történelemben Bering, a kőkorszakba visszataszított Moor szülőltje a kőfejtő és egyben a múlt determinációjából próbál kiszabadulni. A brazíliai Pantano, a történet utolsó helyszíne, a köztes történet földrajzi kivetülése: egy másik Moor, ami tulajdonképpen mégsem Moor, a hely, ahol múlt és jelen találkozik, ahol a háború és béke határán, a köztes világba született „moori üvöltőnek” a semmibe kell zuhannia. Ransmayr térben és időben végleteket járó figurái nyelvükben megélik, történetmondásukkal megszüntetik a valóságot.

² Vö. Niekerk, Carl: Vom Kreislauf der Geschichte. Moderne – Postmoderne – Prämoderne: Ransmayrs *Morbus Kitahara*. In: Wittstock, Uwe: *Die Erfindung der Welt. Zum Werk von Christoph Ransmayr*. Fischer Taschenbuch Verlag, Frankfurt am Main, 1997, 158–180., itt 165.

A szerző *A repülő hegy*ben egyetlen regénybe sűrítve adja meg írói világának sarokpontjait, szimbólumhalmazok segítségével „változtatja nyelvvé” köztes világait.³ A nyelvvé transzformálás művelete már rögtön a szöveg formájában tetten érhető: az író prózaverssé szigorodó sorai, repülő mondatai (*Flattersatz*) a Ransmayrtól megszokott nyelvi fegyvelemről tanúskodnak. Ennek a formanyelvnek is voltak már előzményei: *Az utolsó világ* ritmikus sorai, vagy *A Kitabara-kór* olykor végtelenen megrövidülő mondatai előre mutatnak egy fegyvelmezettebb struktúra felé. A magyar fordításból kifejejtett szerzői széljegyzet a következőképpen indokolja a sajátos forma használatát: „Amióta a legtöbb költő búcsút intett a kötött beszédnek, és immár a versformák helyett szabad ritmusokhoz, valamint azokból strófákká formált szökőmondatokhoz folyamodik, imitt-amott szóhoz jut az a félreértés, mely szerint minden szökkenő jellegű, vagyis különböző hosszúságú sorokból álló szöveg esetében versről van szó. Ez tévedés. A szökőmondat – vagy inkább: a *repülő mondat* – szabad kincs, és nem csupán a költők kiváltsága.”⁴ Erre a „nyelvből emelt univerzumra”⁵ totális nézőpontból tekint az elbeszélő, a történetmondásban artikulálódó születés, halál és feltámadás „köztes terében” helye van a sejtnek és az óriáscsillagnak⁶, a hegy elérhetetlen magasságának és a tenger mélységének. Mind vertikálisan, mind horizontálisan belakjuk a regény terét: Pádraic a tengerből jön (vö. Liam hívása, „*Ki kell jönnöd a vízből!*”⁷), „tengeri embereknek” nevezik őket a nomádok, és felfelé, a legmagasabb csúcs felé tartanak, míg horizontálisan Horse Islandtól Khamig utazunk. A szerző sajátos kronotoposza rajzolódik így ki: „Úgy éreztem, hogy a bátyám ezekben a pillanatokban / megértette: bár *elkísérjük* egymást a csúcsra, / onnét ki-ki a saját / életébe kell, hogy visszatérjen. / És talán tényleg abból az egyetlenegy / okból másztunk együtt mind magasabbra és magasabbra, / hogy: minket csak a függőlegesbe vezető út, / mely az időben lefelé és a tengerhez lefelé vezetett, / vezethetett egyszersmind a jövőnkbe is.”

A repülő hegy két testvér története: az én-elbeszélő Pádraic és bátyja, Liam meg akarják mászni a kelet-tibeti *Phur-Rit*, a Repülő hegyet. Az első fejezet a regénybeli történet végéből villant fel egy részt: Pádraic halott,

³ Ransmayr, 2004, 13.

⁴ Idézi a regény fordítói kéziratából Bombitz, Attila: Az ég peremén. In: *Élet és Irodalom*, LIII. évfolyam, 15. szám, 2009. április 10.

⁵ Láng, Zsolt: A történet neve. In: *Élet és Irodalom*, LIII. évfolyam, 15. szám, 2009. április 10.

⁶ Vö. Bombitz, 2009

⁷ L. Ransmayr, Christoph: *A repülő hegy*. (Ford.: Márton László.) Kalligram, Pozsony, 2008, 23.

mint a pillangók, amelyeket elkapott egy légörvény, és a magasba röpítettve megfagytak, majd így hulltak a két testvére a hegy megmászásakor. A fagyott pillangóraj halott, de még mindig repül. Liam azonban visszame-séli testvérét az életbe. Ő maga odavész, míg Pádraic elbeszélővé lép elő. *Az utolsó világ* nasói elbeszélője tér vissza, aki minden világot azok végéig elbeszél, most pedig a halállal szemben kezd el mesélni. Az első fejezet nem csak a cselekmény megértésének szempontjából fontos: szüntelenül megjelennek olyan sorok, melyek az elbeszélés alapfeltételeit követelik a halálból visszatérő Pádraictól és az olvasótól egyaránt: „*Kelj fel!*”, „*Hallasz engem?!*”, „*Emlékezz!*”⁸ A fivért segítő pásztor éneke jelöli ki a valóság határait, egy dal, egy nevetés, mormolt szavak, mint az oralitáskultúra visszátérő szekvenciái hívják létre a történetet: „Szerettem volna felülni, / az énekeshez nyúlni, őt megérinteni, / hogy megbizonyosodjam róla, ő testből van, ő *valóságosan* létezik.”⁹ Kham, Kelet-Tibet, 21. század – hangzanak a koordináták, 6840 méterrel a tengerszint fölött, május 4-én, a ló esztendejében. Ransmayr szimbolikus nyelvű változtatja a világot: míg *A Kitahara-kórban* „Madáremberrel”, Kutyakirályal és Kutyák szigetével találkozunk, ebben a regényben a fivérek korábbi hegyi útjai halak neveit őrzik, a ló évében járunk, és a „ló szigetéről”, Horse Islandról indulnak útnak a fivérek a Madár-, Felhő- és a Repülő hegy meghódítására.

Elkezdődik a történet – *A Kitahara-kórhoz* hasonlóan: előlről. *Horse Island* szigetén két hegymászó fivért mutat be a regény. Liam ide száműzte magát a magányba, ahol számítógép-képernyője fényében hol csillagászati jelenséget figyel, hol a világ valamely digitalizált szeletét. A szöveg erősen „mediatizált”, a számítógép és az internet mint médiumok kiemelt szerepet kapnak, a két fivér interneten keresztül tartja egymással a kapcsolatot, Liam mindent digitalizál maga körül. Ez a motívum Liam bináris nyelvben is megmutatkozik, a kérdésekre egyszerűen igennel vagy nemmel válaszol. A képernyőn jelenik meg az a régi fénykép is, mely a legmagasabb, eddig még meg nem hódított csúcsot ábrázolja. A korábbi regényekhez hasonlóan az „üres helyek poétikája” ismétlődik meg itt¹⁰, a térkép egy fehér foltja és a még fel nem fedezett terület elnevezése vonzza a két fivért, akik Liam „virtuális tervét” váltják valóra. A felmérő expedíció, az utazás kettősen rétegzett szövegében párhuzamként kísérve a történéseket a fivérek gyermekkori emlékképei között *A Kitahara-kór* „háborús apafi-

⁸ Uo. 14–15.

⁹ Uo. 17.

¹⁰ Vö. Fröhlich, Monica: *Literarische Strategien der Entsubjektivisierung*. Das Verschwinden des Subjekts als Provokation des Lesers in Christoph Ransmayrs Erzählwerk. Ergon Verlag, Würzburg, 2001, 161–162.

guráját” megismételve felsejlik egy szigorú író apa, egy IRA-mánikus alakja és „hadgyakorlati”, „manőverei”. Közben Liam – hasonlóan *A Kitahara-kór* Ambrasához – egyre inkább az apa egykori helyét foglalja el, míg „Pád-raic” a programozók bináris nyelvét beszélő bátyja mellett a „Pad”, „mousepad”, vagyis „egérpad” elnevezést kapja. Az én-elbeszélő köztes figura, akinek az identitása mások névadásán keresztül konstituálódik. Sokáig nem is ismerjük a nevét. Liam Egérpadnak nevezi, Captain Daddytól kapta a Pádraic nevet: „Pádraic, ama Szent Patrick egyetlen, valódi, ősi ír nevét [kapta az apjától – A. M.], / aki Írországot az összes kígyótól megszabadította, és / a megmentett földet a Szentháromság hitére térítette.”¹¹ Az én-elbeszélő anyja, Shona viszont egy levélben azt veti az apa szemére, hogy „a név megválasztásakor / valójában nem is Írország apostolára, hanem arra a Pádraic Henry Pears-re gondolt, / aki az 1916-os húsvéti fölkelésben a brit uralom ellen, / Írország szabadságáért harcolt [...]. / Vajon egy hős vagy egy szent nevét viseltem?”¹² A fejezetcímek önmagukban is egzisztenciális határjelölők és azonosítók: „Aki megmondja a nevét”, „Aki egyedül megy”, „Aki fivérének őrzője”.

Kelet-Tibetben egy helybeli nemzetségben találkozunk az elbeszélő fivér Nyemával, későbbi kedvesével. A Madárhegyen és a Felhőhegyen – mint nehézségi fokozatokon – át vezet a két testvér útja, miközben Pádraicot immár bátyja tervei nem érdeklik, szívesebben maradna Nyema mellett. Egy újabb rejtvényt, a regény „mediatizáltságának” egy újabb fokát jelentheti az a fejezet, melyben Nyema és az elbeszélő felfedezik az írást, és saját nyelvükre tanítgatják egymást egy remete imákkal teleírt kőfalai és kavicsai között. Az írás és az olvasás Nyema szerint talán a legnagyobb ajándék, hiszen segítségével legyőzhető a tér és az idő. Az ember az írás jóvoltából, ha meg is hal, úgy beszélhet szeretteihez, mintha még közöttük volna, üzenetet hagyhat az eljövendő számára. Nyema mint női figura *A Kitahara-kór* kétféle nőtípusának – az „ártatlan”, pogány istennőre emlékeztető Lilynek, valamint a befogadás és az otthon konnotációját hordozó Muyrának – az eredője. Míg az előző regényben nyerhet teret a szerelem, mert Bering vakon konkrét (Muyra) vagy átvitt értelemben (Lily esetében a Brandba vezet úton) maga öli meg kedvesét, *A repülő hegy* túllép ezeken a képeken, és az „ég-menyasszonyát” formálja meg. Míg Liam az apakarakter, Nyema anyai figuraként jelenik meg az elbeszélő mellett, és Pádraic többé nem is akar továbbmenni, Liam nemegyszer egyedül teszi meg felfedező útjait. Pádraic megtalálta, amit keresett, az életet, a szerelmet, a maradást válasz-

¹¹ Ransmayr, 2008, 297.

¹² Uo.

totta. Liam homoszexuális, a „hamis menyasszony”¹³, megszállott, és apja nyelvének továbbhordozója. A végső zuhanásban neki – mint az elbeszélőt visszamesélő alteregónak – kell eltűnnie. Ransmayr krónikása mindig saját elbeszélői világának csapdájában vergődik: elbeszélése által megszünteti története kereső alanyát. A szerző ismétlő hagyományát követve Pádraic útra kel testvére után, aki egyedül vágott neki a hegynek. Most Pádraic is elhagyatott, mint Cotta *Az utolsó világban*, és megismétli Liam útját. A regény alapvető iránya azonban megfordul a korábbi művekhez képest: *A Kitabara-kór*nak a semmibe, szakadékba vezető képe helyett most egy „mentőexpedíció” részesei vagyunk.

Az elbeszélő folyton keresi a helyét bátyja mellett, mígnem a Repülő hegyről egy lavina felhőjéből csak Pádraic tér vissza. A történetmondás és újraírás, az írás feltalálása, az értelmezés egy – keleties gondolkodást tükröző – ciklikus létszemléletben összpontosul, melyben a Repülő hegy arra emlékeztet, hogy mindennek el kell múltnia, el kell repülnie, majd megannyi új alak és forma után vissza kell térnie.¹⁴ Ransmayr *Az utolsó világban* az átváltozást tette meg vezérelvnek, ennek szimbóluma, mementója a Repülő hegy, hiszen „a történeteknek, így a repülő / hegyről szólóknak is, minden fejben valami újjá, / addig nem halottá kell változniuk. / Abból, amit hallott, kinek-kinek a maga történetét, / a saját elbeszélését kell megteremtenie [...]”¹⁵ Ransmayr „elröpteti” a szereplőket, és később ismeretelméleti alapját, a hegyet is (*Az utolsó világ* Cottájának utolsó útján a háttérben az Olümposzt látjuk emelkedni, mint a megismerés sejtelmes hegyét, ez egyfajta előképe is lehet a Repülő hegynek). Ransmayr *Az utolsó világ* szenvedő, halálra ítélt figuráit is madáralakban szabadítja ki sorsuk mitikus megköötöttségéből, *A Kitabara-kór* madárembere, Bering is zuhanásában a repülést éli át a regény végén, mikor a nagy ürességbe lépnek. *A repülő hegyben* ugyanez a motívum jelenik meg a tibeti égbe temetkezés vagy madártemetkezés képén keresztül. A keselyűk által széttépett halottak „madárként” elszállnak, elhagyják a világot.

Ransmayr szövegei sohasem didaktikusan moralizálnak, de a szerző általában nem mulasztja el pozicionálni az embert világegészeinek totális koncepciójában: „[...] még a világ legmagasabb hegyei sem / magasodtak öröktől fogva az emberi élet fölé, / hanem az emberek segítségével repültek ide, // [...] // De mindenekelőtt azért ereszkedett le hegy hegy után / a világra, hogy az istenek és a védőszellemek / a csúcok el nem

¹³ Ransmayr, 2008, 299.

¹⁴ Uo. 140.

¹⁵ Uo. 134–135.

enyésző havában / otthonra leljenek, szellős pavilonokra, / ahonnét figyelhetik teremtményük / előrehaladását, és nézhetik, merrefelé megy / ez az egyenes tartású, de gyakorta még botladozó lény: / alighogy az állatvilágból kiemelkedett, / máris megint a bestialitás felé tart, pusztulásba indul!”¹⁶

A szerző többször megváltoztatja a perspektívákat: a megmentett Pádraicnak Liamot kell kiásnia a hóból, és az a sejtés is elhangzik, hogy talán nem is ők választották úti céljuknak a hegyet, hanem a hegy – őket. A regény epilógusa a történet feldolgozása: egy újabb emlékezés Liamra – a Hidegszívű Nagyfőnökre –, az utazásra, Captain Daddyre és Horse Islandre. „A képernyők kialudtak”¹⁷, minden eladva, az elbeszélő pedig a Nyemához való visszatérésre készül. A szent vagy hős én-elbeszélő újramondott történetei során végigjárta a regény extrémpoétikáját, amelyben egybeesik az immanens és a transzcendens.¹⁸ *A repülő hegy* jól kiolvasható párhuzamokat mutat a korábbi regényekkel, műfajelméletileg pedig kifejezetten rájátszik Ransmayr *Az utolsó világban* elkezdett világkölteményére, melyben helyet kapott a világvége és a mitikus átváltozás elve, és melyben ugyanúgy eltüntette elbeszélésének szubjektumait, mint minden eddigi regényében. *A repülő hegy* megismétli *Az utolsó világ* totális poétikáját, és egyszersmind a Repülő hegy felszámolja a hősök ismeretelméleti gondolatjátékait, Ransmayr eddigi regényeinek mintegy végső konklúziójaként, a megismerhetetlen megismerés hegyeként definiálja önmagát. A Phu-Ri egy világnézet szimbólumává válik, amely szemben áll a természettudományos alapokon nyugvó gondolkodás „ami létezik, az mérhető, fixálható” alaptézisével. Ransmayr elve: az örökös változás, a természet és benne az ember kiszámíthatatlansága.¹⁹ Ezért lehet a mindenkori figura világtérképezése szükségszerűen mindig csak töredékes.²⁰

A repülő hegy mellett, hogy összefogja a korábbi regények alapgondolatait, befejezésében egy új utat rajzol meg. Ransmayr korábbi regényeiben eltűnnek a figurák – az Északi-sark jégvilágában, egy költemény

¹⁶ Ransmayr, 2008, 133.

¹⁷ Uo. 319.

¹⁸ Vö. Mangold, Ijoma: Christoph Ransmayrs „Der fliegende Berg”. Höhenrausch im Flattersatz. In: *Süddeutsche Zeitung*, 2006. 09. 22., SZdigital, <http://www.sueddeutsche.de/kultur/595/408370/text/> [2010. 03. 29.]

¹⁹ Schröder, Christoph: Der Berg der Erkenntnis. Christoph Ransmayr ist nach elf Jahren wieder da – mit einem waghalsigen Versepos über Sinnsuche im Himalaya. In: *Frankfurter Rundschau*, 2006. 09. 28. <http://www.lyrikwelt.de/rezensionen/derfliegendeberg-r.htm> [2010. 03. 31.]

²⁰ Ransmayr, Christoph: *Geständnisse eines Touristen*. Ein Verhör. 2. Auflage. Fischer, Frankfurt am Main, 2004, 13.

szövegében vagy egy szakadékbán –, és az ember nélküli természet képével zárul a történet. *A repülő hegyben* Ransmayr első regényének krónikása tér vissza, aki fél, hogy elbeszélésével végképp eltünteteti története főszereplőjét. Ennek ellenpontoszásaként a *visszamesélt* Pádraicnak jut az a feladat, hogy Liamról – s rajta keresztül folyton önmagáról – beszéljen. *A repülő hegy* az ember nélküli kép helyett az életbe való visszamesélésen keresztül „lassú lépésekkel”, a szelek csitultával a túlsó partra vezet, hogy a hosszú út, a mélység és magasság, a halál után visszainduljunk: Nyemához. Liam az apát, Captain Daddyt idéző, hegyi utakra vezető, s közben mégis virtuális világa, valamint Nyema nomád világa között szünetlik és szűnik meg az én-elbeszélő köztes története, mikor leszámol múltjával, és bátyja halálának elbeszélése után ő maga egyedül kel útra. Másként fogalmazva: míg Ransmayr prózaszövegeinek elkerülhetetlen – és érdekes módon elsősorban nem morálisan, hanem természettudományosan megokolt²¹ – következménye az ember nélküli kép (*menschenleeres Bild*), míg extrém és darabjaira hulló világokba²² vezető útjainak megismétlése szükségszerűen el is tünteti szövegének alanyát, addig *A repülő hegy* egy szubjektummentő akció, amelyben végig azért küzd az elbeszélő, hogy ne kelljen elvesztenie testvérét. Ebben a regényben engedi magához legközelebb az elbeszélő figuráját, Liamet, akit testvéreként, alteregójaként ismerünk meg, akit szeret, annak ellenére is, hogy túráik során, képzeletben újramondott manővereikben fivére egyre inkább apja parafrázisává válik. Szorosan követi testvérét, aki az életbe visszameséli őt, akinek sikerül az, ami az elbeszélőnek nem: Liam történetmondása által feltámasztja Pádraicot, és ezzel megszünteti saját elbeszélői jogosultságát, és átadja azt testvéreinek. Nem egyértelmű, ki mozgatja a szálakat, *Az utolsó világ* szubjektumcseréjéhez (Cotta és Nasó identitásának regény végi egymásba csúsztatása)²³ hasonlóan Liam egérvadként, statisztaként kezeli Pádraicot, aki viszont rátalál saját erejének vigaszára. Pádraic többször „fivérének őrzőjeként” tünteti fel magát, vagy éppen tudatosan megtagadja magát, amivel Káin és Ábel történetét hívja elő. Ki nem mondott irigységgel tekint bátyjára, aki zsarnok apjuk számára mindig kedvesebb volt. Talán ettől a rejtett Káin-effektustól vezérelve támad bűntudata, hogy testvérét maga vitte a halálba utolsó útjukon a Phur-Rin.

²¹ Vö. Ransmayr, 2004, 102–103.

²² Vö. Mosebach, Holger: *Endzeitvisionen im Erzählwerk Christoph Ransmayrs*. Martin Meidenbauer Verlagsbuchhandlung, München, 2003, 157.

²³ Hage, Volker: Mein Name sei Ovid. Anmerkungen zu Christoph Ransmayrs *Die letzte Welt*. In: Wittstock 1997, 92–99., 99.

Pádraic Nyemával folytatott írásleckéi révén maga válik elnevezővé és maga írja át a világot a sajátjává: halhatatlanná, amilyenné csak az írás teheti. Ransmayr *A repülő hegyel* is az utaztató regény hagyományához kapcsolódik, jóllehet módosítja is annak alapvető természetét. Nem maga az utazás a fontos a szerző számára, hanem annak megisméltése. Nem tehető meg kétszer ugyanúgy ugyanaz az út, az állandó változás aláaknázza a megismerést, a hegy mint ismeretelméleti alap „repülő” természete folytán nem szilárd fundamentum többé, és a költői beszéd szökőmondattá válik.

